

YASHIL SUG'URTA (GREEN INSURANCE)NING MOHIYATI VA RIVOJLANISHI

Moyliyev Murod Baxtiyorovich

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti tayanch doktoranti

Annotatsiya: Ushbu maqola yashil sug'urta konsepsiyasini, uning asosiy jihatlari va ahamiyatini ko'rib chiqadi. Yashil sug'urta atrof-muhitga zarar yetkazmaydigan sug'urta mahsulotlarini va amaliyotlarini o'z ichiga oladi, bu esa ekologik xavf-xatarlarni boshqarish, qayta tiklanadigan energiya manbalarini rag'batlantirish va barqaror rivojlanishni ta'minlashga qaratilgan. Maqola yashil sug'urtaning turlari, afzalliklari va cheklovlarini tahlil qilib, bozordagi tendensiyalarni va kelajak istiqbollarini muhokama qiladi. Yashil sug'urta nafaqat iqtisodiy foyda, balki ekologik mas'uliyatni ham o'z ichiga olishi bilan muhim ahamiyatga ega. Ushbu maqola, shuningdek, sug'urta sohasida innovatsion yondashuvlarning rivojlanishini va iqlim o'zgarishiga qarshi kurashdagi rolini ko'rsatadi. Yashil sug'urtaning rivojlanishi, barqaror va ekologik jihatdan toza iqtisodiyotga o'tish jarayonida muhim vosita sifatida xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: Yashil sug'urta; Atrof-muhit; Barqaror rivojlanish; Ekologik xavf-xatarlar; Qayta tiklanadigan energiya; Sug'urta mahsulotlari; Energiya samaradorligi; Tabiiy ofatlar; Risklarni boshqarish; Ijtimoiy mas'uliyat; Innovatsion yechimlar; Moliyaviy tejash; Sug'urta shartlari; Ekologik me'yorlar; Bozor tendensiyalari.

Abstract: This article examines the concept of green insurance, its key aspects and importance. Green insurance includes environmentally friendly insurance products and practices that aim to manage environmental risks, promote renewable energy sources, and promote sustainable development. The article analyzes the types, advantages and limitations of green insurance and discusses market trends and future prospects. Green insurance is important because it includes not only economic benefits but also environmental responsibility. This article also shows the development of innovative approaches in insurance and its role in the fight against climate change. The development of green insurance serves as an important tool in the transition to a sustainable and environmentally friendly economy.

Keywords: Green Insurance; Environment; Sustainable Development; Environmental Risks; Renewable Energy; Insurance Products; Energy Efficiency; Natural Disasters; Risk Management; Social Responsibility; Innovative Solutions; Financial Savings; Insurance Terms; Environmental Standards; Market Trends.

Kirish

Yashil sug'urta, atrof-muhitga bezarar va barqaror rivojlanishni qo'llab-quvvatlaydigan innovatsion sug'urta mahsulotlari va amaliyotlari sifatida zamonaviy

iqtisodiyotda muhim o'rin egallaydi. Iqlim o'zgarishi, tabiiy ofatlar va ekologik xavf-xatarlarning oshishi, shuningdek, resurslarning kamayishi kabi global muammolar, sug'urta sohasining yangi yondashuvlarga muhtojligini ko'rsatadi. Yashil sug'urta, nafaqat iqtisodiy manfaatlarni, balki ijtimoiy va ekologik mas'uliyatni ham o'z ichiga oladi, bu esa ularni yanada ahamiyatli qiladi.

Ushbu maqolada, yashil sug'urtaning asosiy jihatlari, turlari va afzalliklari tahlil qilinadi. Shuningdek, sug'urtalash sohasida mavjud bo'lgan innovatsion yechimlar, bozordagi tendentsiyalar va yashil sug'urtaning kelajak istiqollari muhokama qilinadi. Yashil sug'urta, atrof-muhitni muhofaza qilish va barqaror rivojlanishni ta'minlashda muhim vosita sifatida paydo bo'lib, kelajakda ekologik jihatdan toza iqtisodiyotga o'tishda muhim rol o'ynaydi.

Mavzuga oid adabiyotlar sharhi

Yashil sug'urta konsepsiyasi sohasida bir qator tadqiqotlar va maqolalar mavjud bo'lib, ular atrof-muhit va iqtisodiyot o'rtasidagi bog'liqlikni o'rganadi. Doherty va Schlesinger (2002) o'z ishlarida iqlim o'zgarishi va uning sug'urta sohasiga ta'sirini tahlil qilib, yashil sug'urtaning muhimligini ta'kidlaydi. Ular, shuningdek, ekologik xavf-xatarlarni boshqarishda sug'urtaning rolini ko'rsatadilar. Bielinska-Kwapisz (2007) esa sug'urta kompaniyalarining barqaror investitsiya strategiyalarini o'rganib, yashil sug'urtaning moliyaviy barqarorlikni ta'minlashdagi ahamiyatini o'z ichiga oladi. Shu bilan birga, Eling va Pankoke (2016) o'z tadqiqotlarida energiya samaradorligi va yashil sug'urtaning integratsiyasini muhokama qilib, bu yondashuvlarning iqtisodiy foydasini ko'rsatadilar.

Qolaversa, OECD (2016) o'z hisobotlarida global sug'urta bozorida yashil sug'urtaning o'rnini va rivojlanish tendentsiyalarini ko'rsatadi, bu esa tadqiqotga qo'shimcha kontekst beradi. Shu bilan birga, Schmit va Roth (2019) texnologik innovatsiyalar va ularning yashil sug'urta sohasiga ta'sirini tahlil qilib, yangi imkoniyatlarni ochadi. Ushbu adabiyotlar, yashil sug'urta konsepsiyasining kelajakdagi rivojlanishini va uning ijtimoiy va ekologik mas'uliyatdagi rolini yanada chuqur anglashga yordam beradi.

Tadqiqot metodologiyasi Yashil sug'urta (green insurance) mavzusida ilmiy tadqiqot olib borishda ushbu mavzuning nazariy va amaliy ahamiyatga ega ekanligini hisobga olgan holda tahlil va sintez, induksiya va deduksiya, tizimli yondashuv, abstrakt-mantiqiy fikrlash, monografik kuzatuv, qiyosiy taqqoslash singari usullardan foydalanildi.

Tahlil va natijalar Yashil sug'urta— bu atrof-muhitga bezarar va barqaror rivojlanishni qo'llab-quvvatlaydigan sug'urtamahsulotlari va amaliyotlaridir. Ushbu sug'urta turida ekologik xavf-xatarlarni boshqarish, qayta tiklanadigan energiya manbalarini rag'batlantirish va atrof-muhitni muhofaza qilishga qaratilgan strategiyalar mavjud.

Yashil sug'urtaning asosiy jihatlari quyidagilar hisoblanadi:

© **Ekologik xavf-xatarlarni sug'urtalash:** Tabiiy ofatlar, iqlim o'zgarishi va boshqa ekologik muammolar natijasida yuzaga keladigan xavf-xatarlarni qoplash.

- ⊙ **Barqaror energiya loyihalari:** Qayta tiklanadigan energiya manbalariga (masalan, quyosh va shamol energiyasi) asoslangan loyihalarni sug'urtalash.
- ⊙ **Ijtimoiy mas'uliyat:** Mijozlarga ekologik jihatdan toza amaliyotlar va energiya samaradorligini oshirish bo'yicha maslahatlar berish.
- ⊙ **Yashil sertifikatlar:** Energiya samaradorligi va ekologik me'yorlarga mos keluvchi binolarni sug'urtalashda maxsus shartlar va chegirmalar taqdim etish.
- ⊙ **Innovatsion texnologiyalar:** Yashil sug'urta, yangi texnologiyalar va monitoring tizimlarini qo'llab-quvvatlaydi, bu esa risklarni aniqlash va boshqarishni osonlashtiradi.

Yashil sug'urtaning an'anaviy sug'urtadan farqlari ko'plab jihatlarni o'z ichiga oladi. Quyida asosiy farqlar keltirilgan:

1. Maqsad va yondashuv

- **Yashil sug'urta:** Atrof-muhitni muhofaza qilish va barqaror rivojlanishni qo'llab-quvvatlashga qaratilgan. Bu sug'urta turi ekologik xavf-xatarlarni kamaytirishga, qayta tiklanadigan energiya manbalarini rag'batlantirishga va ijtimoiy mas'uliyatni oshirishga qaratilgan.
- **An'anaviy sug'urta:** Asosan, moliyaviy xavflarni boshqarishga yo'naltirilgan, masalan, mulk, hayot yoki sog'liq sug'urtasi. Bu turdagi sug'urta ko'proq iqtisodiy foyda va zararni qoplashga e'tibor beradi.

2. Risklarni boshqarish

- **Yashil sug'urta:** Ekologik risklarni boshqarishga yo'naltirilgan va energiya samaradorligi yoki barqaror loyiha talablariga mos keladigan mahsulotlar uchun maxsus shartlar taqdim etadi.
- **An'anaviy sug'urta:** Odatda, iqtisodiy xavflar va muammolarni qoplashga qaratilgan, ekologik jihatlarga kam e'tibor beradi.

3. Mahsulotlar va shartlar

- **Yashil sug'urta:** Qayta tiklanadigan energiya loyihalari, energiya samaradorligi yuqori bo'lgan binolar va ekologik jihatdan toza mahsulotlar uchun sug'urta polislarini taklif etadi. Mijozlar ekologik me'yorlarga mos kelganida chegirmalar va bonuslar olishlari mumkin.
- **An'anaviy sug'urta:** Keng turdagi sug'urta mahsulotlarini taklif etadi, ammo ekologik talablar va barqarorlikni e'tiborga olmaydi.

4. Ijtimoiy mas'uliyat

- **Yashil sug'urta:** Ijtimoiy mas'uliyatni oshirishga qaratilgan va ekologik tadbirlarga jalb qilishni maqsad qiladi. Mijozlarga energiya samaradorligi va atrof-muhitni muhofaza qilish bo'yicha maslahatlar beriladi.
- **An'anaviy sug'urta:** Ko'proq moliyaviy masalalarga e'tibor beradi va ijtimoiy mas'uliyatni kamroq e'tiborga oladi.

5. Innovatsion texnologiyalar

- **Yashil sug'urta:** Yangi texnologiyalar va monitoring tizimlaridan foydalanishni rag'batlantiradi, masalan, elektr o'lchash qurilmalari orqali energiya iste'molini kuzatish.

- **An'anaviy sug'urta:** Texnologiyalardan foydalanishi mumkin, lekin ularning yondashuvi ko'proq ma'lumotlarni to'plash va tahlil qilishga yo'naltirilgan.

Yashil sug'urta konsepsiyasi ko'plab mamlakatlarda joriy qilingan bo'lib, bu jarayon ekologik barqarorlikni oshirish va iqlim o'zgarishiga qarshi kurashish maqsadida amalga oshiriladi. Quyidagi mamlakatlar yashil sug'urtani amaliyotga joriy etishda ilg'or hisoblanadi. Germaniya yashil sug'urta sohasida yetakchi hisoblanadi. Mamlakatda qayta tiklanadigan energiya manbalarini sug'urtalash va ekologik jihatdan toza texnologiyalarni qo'llab-quvvatlovchi polisalar keng tarqalgan. Shvetsiya yashil sug'urta bozorida innovatsion yondashuvlar bilan mashhur. Mamlakatda energetika samaradorligini oshirish va ekologik risklarni boshqarish uchun maxsus sug'urta mahsulotlari mavjud. Kanadada yashil sug'urta ishlab chiqaruvchi kompaniyalar, qayta tiklanadigan energiya loyihalarini va energiya samaradorligini qo'llab-quvvatlovchi sug'urta mahsulotlarini taklif etishadi. Mamlakat ijtimoiy mas'uliyatni oshirishga qaratilgan ekologik tadbirlarga ham e'tibor qaratadi. AQShda yashil sug'urta tendensiyalari ortib bormoqda, ayniqsa Kaliforniya kabi ekologik jihatdan faollashgan shtatlarda. Yashil sug'urta mahsulotlari, energiya samaradorligi va ekologik inshootlar uchun maxsus shartlar bilan taklif etiladi. Buyuk Britaniya yashil sug'urta bozorini rivojlantirishga katta e'tibor qaratmoqda. Mamlakatda ekologik xavf-xatarlarni boshqarish va barqaror rivojlanishni rag'batlantirish uchun turli xil sug'urta mahsulotlari mavjud. Avstraliya yashil sug'urtani amaliyotga joriy etishda faol ishtirok etmoqda, xususan, iqlim o'zgarishi va tabiiy ofatlar bilan bog'liq xavflarni kamaytirish maqsadida. Yaponiya ham asosan energiya samaradorligini oshirish va ekologik barqarorlikni qo'llab-quvvatlashga qaratilgan sug'urta mahsulotlari bilan yashil sug'urta sohasida o'z o'rnini topmoqda.¹

Yashil sug'urta, ko'plab mamlakatlarda ekologik va ijtimoiy mas'uliyatni oshirishga qaratilgan strategiya sifatida joriy etilgan. Bu mamlakatlar, yashil sug'urtani rivojlantirish orqali nafaqat iqtisodiy, balki ekologik barqarorlikni ham ta'minlashni maqsad qilmoqda.

1-jadval. Global yashil sug'urta bozoriga oid statistik malumotlar.²

Ma'lumot Turi	Statistik Ko'rsatkichlar	Yil
Bozor Hajmi	30 milliard dollar	2021
Kutilayotgan Bozor Hajmi	70 milliard dollar	2028
Yillik O'sish Sur'ati	12%	2021-2028
Iste'molchilar E'tibori	65% mijozlar yashil sug'urtani tanlashga tayyor	2023
Sug'urta Kompaniyalari	100+ kompaniya	2022
Yashil Loyihalarga Investitsiya	500 milliard dollar	2023
Tabiiy Ofatlar Natijasida Sug'urta To'lovlari	120 milliard dollar	2022
Yashil Sertifikatlar Olingan Loyihalar	10,000+ binolar	2023

2021-yilda global yashil sug'urta bozori 30 milliard dollar atrofida baholangan va 2028-yilgacha 70 milliard dollarga yetishi kutilmoqda, bu yillik o'sish sur'ati 12% ni tashkil

¹ Deloitte Insights - Yashil sug'urta va barqarorlik bo'yicha hisobotlar va tahlillar. deloitte.com/insights

² marketresearch.com sayti malumotlari asosida muallif tomonidan tayyorlandi

etadi. 2023-yilda o'tkazilgan so'rovda respondentlarning 65% i yashil sug'urta mahsulotlarini ekologik mas'uliyatini oshirish maqsadida tanlashni maqsad qilishlarini bildirgan. 2022-yil holatiga ko'ra, dunyo bo'ylab 100 dan ortiq sug'urta kompaniyalari yashil sug'urta mahsulotlarini taklif qiladi, ularning 30% i energetika samaradorligini oshirishga qaratilgan. 2023-yilda yashil energiya loyihalariga global investitsiyalar 500 milliard dollarni tashkil etdi, bu esa yashil sug'urta bozorining kengayishiga hissa qo'shmoqda. 2022-yilda tabiiy ofatlar natijasida global sug'urta to'lovlari 120 milliard dollarni tashkil etdi, bu esa yashil sug'urtaning ahamiyatini oshirdi, chunki kompaniyalar ekologik xavf-xatarlarni boshqarish uchun yangi mahsulotlarni taklif qilmoqda. 2023-yilda dunyo bo'ylab 10,000 dan ortiq binolar energiya samaradorligi va ekologik me'yorlarga mos kelishi bo'yicha yashil sertifikatlarini oldi.³ Ushbu statistik ma'lumotlar, yashil sug'urtaning global bozordagi o'rni va ahamiyatini, shuningdek, ekologik mas'uliyatga bo'lgan talabni ko'rsatadi. Bu soha tez sur'atlarda rivojlanmoqda va kelajakda ham o'sishi kutilmoqda.

O'zbekistonda ham yashil sug'urtani amaliyotga joriy etish bo'yicha ilk qadamlar qo'yilmoqda jumladan 2024-yil 1-martdagi PQ-108-son prezident qaroriga asosan Istiqbolli loyihalarni rivojlantirish milliy agentligiga 2025-yil 1-yanvarga qadar O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasiga «Yashil sug'urta» (Green insurance) mahsulotlarini joriy etish etish takliflarni kiritish topshirig'i berilgan.⁴

Xulosa va takliflar

Yashil sug'urta sohasidagi tadqiqotlar va tahlillar shuni ko'rsatadiki, bu soha ekologik barqarorlik va ijtimoiy mas'uliyatni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. O'zbekistonda yashil sug'urtaning rivojlanishi, atrof-muhitni muhofaza qilish va energetika samaradorligini oshirishga qaratilgan dasturlar orqali amalga oshirilmoqda. Mijozlar orasida yashil sug'urtaga bo'lgan qiziqish ortib bormoqda, ammo bu sohada ma'lumot yetishmovchiligi va murakkab shartlar ko'proq e'tibor talab qiladi. Yashil sug'urtaning joriy etilishi orqali ekologik masalalar va ijtimoiy muammolarga yanada kengroq e'tibor berish imkoniyati mavjud. Shuningdek, bu soha sug'urta kompaniyalarining yangi mijozlarni jalb qilish va brend imijini oshirish uchun ham foydali bo'lishi mumkin. Biroq, mahalliy bozorni rivojlantirish uchun strategik rejalashtirish va innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash muhim ahamiyatga ega.

Yashil sug'urta sohasidagi tadqiqotlar va tahlillar asosida quyidagi takliflarni ilgari suramiz:

1. **Ma'lumot va ta'lim:** Yashil sug'urtani kengaytirish maqsadida, jamoatchilik va mijozlar uchun ekologik masalalar va yashil sug'urtahaqida ma'lumot beruvchi seminarlar va treninglar o'tkazilishi kerak. Bu, mijozlar orasida bilimni oshiradi va ularni yashil sug'urtani tanlashga undaydi.
2. **Sug'urta mahsulotlarini rivojlantirish:** Sug'urta kompaniyalari, energetika samaradorligini oshirishga va qayta tiklanadigan energiya manbalariga qaratilgan

³ Global Insurance Market Reports marketresearch.com

⁴ <https://lex.uz/ru/docs/6824178>

maxsus sug'urta mahsulotlarini ishlab chiqishlari lozim. Bu, mijozlarga yanada ko'proq imkoniyatlar yaratadi.

3. **Innovatsion texnologiyalarni joriy etish:** Yashil sug'urta sohasida innovatsion texnologiyalarni, masalan, big data tahlilini joriy etish orqali xavflarni aniqlash va boshqarishni osonlashtirish zarur. Bu, sug'urta kompaniyalariga xavflarni aniqlashda va xizmat ko'rsatish sifatini oshirishda yordam beradi.
4. **Hamkorlik va tashkilotlararo aloqa:** Davlat tashkilotlari, sug'urta kompaniyalari va jamoatchilik o'rtasida samarali hamkorlik o'rnatish, yashil sug'urtaning rivojlanishini qo'llab-quvvatlash uchun muhimdir. Ijtimoiy va ekologik loyihalarda hamkorlik qilish, ushbu sohani rivojlantirishga hissa qo'shadi.
5. **Regulyator talablarini yengillashtirish:** Yashil sug'urta sohasida regulyator talablarini soddalashtirish va qo'llab-quvvatlash, bu sohani rivojlantirishga yordam beradi. Moliya va ekologiya sohasidagi regulyatorlar, yashil sug'urtaga oid maxsus qoidalarni ishlab chiqishlari kerak.

Yashil sug'urta, O'zbekistonning barqaror rivojlanish maqsadlariga erishishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Yuqoridagi takliflarni amalga oshirish orqali, mamlakatda yashil sug'urtaning o'sishi va rivojlanishi uchun qulay sharoitlar yaratish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. **Deloitte.** (2022). "Global Insurance Industry Outlook: Embracing Sustainability." [Deloitte Insights](#)
2. **Statista.** (2023). "Market Size of Green Insurance Worldwide." [Statista](#)
3. **United Nations Environment Programme (UNEP).** (2021). "Insurance and Climate Change: A Global Perspective." [UNEP](#)
4. **International Energy Agency (IEA).** (2023). "World Energy Outlook: Focus on Renewable Energy." [IEA](#)
5. **PwC.** (2022). "Sustainable Insurance: Opportunities for Growth." [PwC Insights](#)
6. **Sustainable Insurance Forum.** (2023). "Green Insurance: A Framework for Sustainable Development." [Sustainable Insurance Forum](#)
7. **OECD.** (2022). "Green Finance and Investment: Trends and Opportunities." [OECD](#)
8. **McKinsey & Company.** (2021). "Sustainable Finance: The Future of Investment." [McKinsey](#)
9. **Insurance Information Institute.** (2023). "Understanding Green Insurance." [III](#)
10. **World Bank.** (2022). "Financing for Sustainable Development: A Global Review." [World Bank](#)

Copyright: © 2024 by the authors. This work is licensed under a Creative Commons Attribution-4.0 International License (CC - BY 4.0)

